

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

Aşağıdaki soruların Sağlık Bakanı Kemal MEMİŞOĞLU tarafından Anayasa'nın 98'inci ve İçtüzüğü'nün 96'ncı ve 99'uncu maddeleri gereğince yazılı olarak cevaplandırılmasını arz ederim.

İbrahim AKIN

İzmir Milletvekili

Uşak ilinde yaşanan, kronikleşen su sorunu, özellikle yaz aylarında artan su kesintileriyle birlikte, kamuoyunda TÜPRAG şirketi tarafından işletilen Kışladağ Altın Madeni'nin faaliyetleri ile doğrudan ilişkilendirilmektedir. Bölge halkı ve ekolojistler, madenin çevresel ve sosyal etkilerine dair ciddi endişeler taşımaktadır. Bu endişeleri daha önce Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verdiğimiz soru önergelerinde de aktarmıştık.

Bugünkü durumda özellikle yeraltı suyu seviyeleri, potansiyel arsenik kirliliği ve tarım alanları üzerindeki etkileri gibi konular, yerel toplulukların temel kaygılarını oluşturmaktadır.

TÜPRAG hazırladığı 2003 ÇED dosyasında madenin bulunduğu sahanın yüksekliğinin, maden açılmadan önce 1000 ile 1100 m arasında değişmekte olduğunu belirtmiştir. Şirket, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına 2011 ve 2013 yıllarında iki kez kapasite artırımı için başvurmuş ve maden sahasını önce 851 hektara, ardından 2509 hektara çıkarmıştır. 2013 yılında ise 2509 hektarın yüzde 54'üne karşılık gelen 1355 hektarın ormanlardan oluştuğunu beyan etmiştir.

Sahanın yüksekliği ve ormanlarla kaplı olması yağışın yoğun olmasını sağlamış, bu da yeraltı su yataklarını zenginleştirmiştir. Nitekim, 2006 yılında maden sahasının olduğu bölgede yeraltı su seviyesi 1000 m'dir. TÜPRAG'ın ÇED dosyasında "yöre halkı, içme ve kullanma suyunu elleriyle deşeleyerek 5-25 metreden çıkarmaktadır" ifadesi, yukarıdaki bilgileri doğrulamaktadır. Bu yüzden maden sahasının olduğu bölgeden doğan akarsu ve yeraltı sularından kuzeye akanlar Gediz Nehri, güneye akanlar Büyük Menderes Nehri'ni beslemiştir.

Ancak ÇED dosyasının onaylanması üzerine 2006'da faaliyete başlayan altın madeni sonrasında Gediz nehrini besleyen yeraltı sularının olduğu bölgeye; 2 km² çapa ulaşan maden çukuru ve liç sahaları açılmış; 1 milyon tondan fazla maden kayasından oluşan pasa sahaları da yeraltı suyunun 5-25 metreden çıktığı Menderes nehrini besleyen alan üzerine yığılmıştır. Şirket, kapasite artışı sonucu madenin artan su ihtiyacının karşılanması talebine karşılık Gedikler Barajı Göletinin yapılmasını finanse etmeyi taahhüt etmiştir. Buna göre DSİ tarafından hazırlatılan raporlar referans alınarak Ulubey ilçesi sınırları içinde olan Hacıpınar Deresini besleyen su kaynakları incelenmiş; sonuç olarak havzanın hem Gedikler köyünün sulama ihtiyacını karşılayıp tarımsal gelişimi artıracak, hem de saniyede 60 litre akış debisi ile Kışladağ Altın Madeninin su ihtiyacını karşılayacak kapasitede olduğu tespit edilmiş; Gedikler

Göleti Barajının inşasına onay verilmiştir. Nihayetinde, debisi 60 L/s (5,184 m³/gün) olan su varlığının Gedikler Göletinden maden sahasına 7 km'lik iletim hattı ile iletilmesi sağlanmıştır. Siyanürle ayrıştırma işlemi yapılan altın madenciliğinde devasa miktarlarda su kullanımı zorunludur ve bu suyun "temiz olması" gerekir. Kayaç içinde altın miktarının azlığı, kullanılan su miktarını artırır. Nitekim Kışladağ'da 1 ton kayaçtan ancak 6 gram altın ayrıştırılabilmektedir.

TÜPRAG, 2011 ÇED'inde kullanacağı su miktarını 78,7 L/s olarak revize etmiştir. Bu amaçla 2013 yılına kadar Ulubey formasyonunda 7 adet kuyu açmıştır. Bunlardan biri olan Ulubey ilçesindeki yeraltı suyunu 13 km uzunluğunda boru döşeyerek Gümüşkol mevkiî üzerinden maden sahasına taşımıştır. Bunun yanı sıra madenin su ihtiyacı için ilave olarak maden çukurunun derinleşmesi ile doğru orantılı olarak susuzlaştırma faaliyeti ile ortaya çıkacak su ile havuzlarda toplanacak suyu da "siyanür liçi işlemi"nde "kullanabileceğini" söylemiştir. Ancak "Bu su kaynaklarından sağlanabilecek su miktarlarına yönelik değerlendirmeler yapılmış ancak güvenilirliği ve miktarı kesin olmayacak su kaynaklarının (açık ocaktan gelecek olan yeraltı suyu ve havuzlarda toplanan yüzey suyu miktarının) su dengesine eklenmemesine, hesaplama yapılması kesinleşmiş su kaynaklarının daha yüksek oranda kullanılacağı yönünde tutucu bir varsayımın etkiler açısından değerlendirilmesine..." diyerek, yeraltı suları ile akarsuları kullanacağını beyan etmiştir.

Geçtiğimiz günlerde TÜPRAG bir açıklama yaparak "Devlet Su İşleri tarafından Kışladağ Altın Madeni'ne faaliyet süresi boyunca yıllık 2,5 milyon m³ yeraltı suyu kullanma izni tahsis edildiği"ni söyledi. Devamında, 2024 yılında "tahsis edilen yeraltı suyunun yüzde 47'sini kullandığını" ekledi. Yine 2013'te Ulubey ve Eşme ilçelerine bağlı Gümüşkol, Katrancılar, Bekişli, Karacaömerli, Akçaköy, Söğütlü ve Küçükilyaslı köyleri ile Katrancılar/Karapınar mahallesi, Söğütlü/ Hacıali ve Örencik, Karacaömerli/Güzelnöy mahallelerine mevcut bir kuyudan su hattı bağlanmasını sağlayarak "Bölgede su temini anlamında bir şikayet yoktur" demiştir. Bu ifadeden 2013 yılına kadar Ulubey ve Eşme bölgelerinde gerek sulama gerek kullanma anlamında su problemi olmadığını anlıyoruz.

TÜPRAG 2013 yılında 20 bin ağaç keseceğini beyan etmiştir. Madenin açıldığı 2006 yılında 509 hektarlık maden sahasının neredeyse tamamı ormanlıktır. Şirket, Bakanlığa 2011 ve 2013 yıllarında iki kez kapasite artırımı için başvurmuş ve maden sahasını önce 851 hektara, ardından 2509 hektara çıkarmıştır. Kesilen ağaç sayılarını maden şirketinin beyanlarından öğreniyoruz. Ancak Kütahya Gediz Karaağaç'ta altın madeni açma başvurusu mahkeme kararıyla iki kez reddedilen Anadolu Export kesilecek ağaç sayısını ilk ÇED dosyasında 2 bin 200 diye açıklamasına rağmen, revize ettiği ikinci ÇED dosyasında "ilk ÇED dosyasında hata yaptığını, gerçekte kesilecek ağaç sayısının 215 bin olduğunu itiraf etmiştir. Yine Kaz Dağlarında Kanadalı Anamos Gold şirketi ÇED dosyasında 45 bin ağaç keseceğini söylemesine rağmen 400 binin üzerinde ağaç kesmiştir. Yaşanan örnekler TÜPRAG'ın kestğini beyan ettiği ağaç sayısında şaibe yaratmaktadır.

Kışladağ Altın Madeni 2006 yılında faaliyete başladı. 2006 yılında maden faaliyetinin başlaması ile birlikte cevherin alındığı maden çukurunda 1080 m olan kot (deniz seviyesinden yükseklik) 2013 başında 870 m'ye indi. Aynı tarihte maden çukurundaki yeraltı su seviyesi de 869 m'ye indi. Dolayısıyla maden çukurundan dinamitle patlatma yöntemiyle cevher çıkarma işlemi, yeraltı su seviyesinin altında yapılmaya başlandı. Ve maden çukuruna yeraltı suları akmaya başladı. Oysa, maden çukurunda patlatma ve cevher çıkarma işleminin randımanlı yapılması için yeraltı su seviyesinin, sürekli olarak ocak taban kotunun altında olması gerekir. Bu amaçla halihazırda 870 m kotunda olan yeraltı su seviyesinin 2013-2029 yılları arasındaki

17 yıllık süre boyunca, 570 m'ye düşürülmesi için susuzlaştırma işlemi yapmaktadır. TÜPRAG, maden çukurundaki taban kotunun, açık ocak madencilik faaliyetlerinin son bulacağını varsaydığı 2029 yılının sonunda 300 m'ye inmesini planlamıştır.

Menderes ve Gediz nehirlerinin beslediği, yüzbinlerce insanın su ihtiyacının karşılandığı, onbinlerce üreticinin tarım ve hayvancılık yaptığı bir bölgede; bir maden şirketinin çapı 2 km'yi geçen derinliği 800 metreyi bulacak maden çukurundan gram gram altın çıkarabilmek için susuzlaştırma stratejileri belirlemesi, bunu ÇED dosyası ile Bakanlığa kabul ettirmesi ekolojik açıdan kabul edilebilir bir durum değildir. 2050 yılında "su fakiri" olacağı resmen ilan edilen, köylerle şehirler arasında su savaşlarının başlamasına ramak kalan ülkemizde susuzlaştırma stratejilerinin bu şekilde ortaya konması son derece üzücü bir durumdur.

TÜPRAG, faaliyetine son vereceği 2029 yılından itibaren liç sahasını 18-36 ay boyunca temiz su ile yıkayacağını taahhüt etmişti. 2003 yılında TÜPRAG'ın altın madeni ÇED olumlu kararına karşı açılan ve kaybedilen dava AHİM tarafından 2024 yılında "adil yargılanma hakkı ihlali" gerekçesi ile yeniden görülmek üzere iade edilmişti. Söz konusu davanın duruşması 13 Şubat 2025 tarihinde Uşak İdare Mahkemesinde görüldü. Duruşmada TÜPRAG avukatları Kışladağ Altın Madeninin 196 denetimden geçtiğini ve hepsinin de temiz çıktığını iddia etti. Aynı iddiasını geçtiğimiz günlerde basına verdiği demeçte de tekrarladı. Denetimi yapan İzleme ve denetleme Komisyonu, Uşak Valiliği tarafından 2016 yılında oluşturuldu. Komisyonda şu üyelerin olmasına karar verildi: Uşak Çevre Şehircilik İl Müdürlüğü, İl Özel İdaresi, Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, DSİ 23. Şube Müdürlüğü, Uşak Orman İşletme Müdürlüğü, Uşak Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Uşak Ziraat Odası, Halk Sağlığı Müdürlüğü ve Uşak Çevre Gönüllüleri Derneği. Fakat 23 Şubat 2025'te görülen dava nedeniyle Uşak Valiliğinden bu komisyonun çalışması ile ilgili bilgi talep edildiğinde, komisyonun birkaç yıldır denetleme görevini Çevre Şehircilik İl Müdürlüğünden 1 üye ile yaptığı bilgisi alındı.

"Cehennem çukuru" olarak adlandırılan maden ocağının 550-600 metre derinliğe indiği ve bu çukurun tabanından sürekli yeraltı suyu çıktığı iddia edilmektedir. Bu durum, çukurun yeraltı su seviyesinin altına indiği ve bu suyun bir kısmının madenin havuzlarında kullanıldığı, bir kısmının ise çevredeki derelere akıtıldığı yönündeki iddiaları beraberinde getirmektedir. 2013 ÇED dosyasında maden faaliyetini sonlandıracağını iddia ettiği 2029 yılına dek; iki pasa sahasında 1 milyon ton, iki liç sahasında da 600 milyon ton kayaç biriktirileceğini beyan etmiş ve bu kayaçların yüzde 82'sinin "sülfürlü" olduğunu söylemiştir. Sülfürlü kayaçlar ağır metal içerir ve hava, nem ve yağmur ile asit kaya direnaji başlatır. Şirket yine söz konusu ÇED dosyalarında, pasa ve liç sahalarındaki ağır metallerin hava toprak ve suya karışmasının engellenemeyeceğini; sadece bunu asgariye indirecek önlemlerin alınacağını söylemiştir. Uşak'ın su kaynaklarına ilişkin yayımlanan bir araştırmaya göre Uşak'ta atık su arıtma tesisleri işe birlikte 62 adet içme suyu arıtma tesisi var. Bunlardan 30'u Uşak merkezde, 16'sı Eşme'de, 9'u da Ulubey'de. Bunların 38'inin arsenik arıtma tesisi olması da gösteriyor ki Uşak ili yer altı sularında ciddi bir arsenik sorunu mevcuttur. Buna ek olarak Uşak İl Sağlık Müdürlüğü'nün Eşme ve Ulubey bölgesinde yeraltı suları ve topraktaki arsenik oranının son 12 yıldır normal değerden 70-700 kat fazla olduğuna dair açıklamaları olmuştur.

TÜPRAG'ın hazırladığı raporda dahi beyan ettiği yıllık net tüketim (1,9 milyon m³/yıl) günlük ortalamaya çevrildiğinde yaklaşık 5.200 m³/gün yapmaktadır. 256 bin nüfusa sahip Uşak kent merkezinin yıllık su tüketimi ise 11,9 milyon m³. Bu da şehrin su tüketiminin yüzde 10'unu bu madenin tek başına harcadığını gösteriyor. Firma kentin yüzde 10'u kadar suyu tek başına harcamakla kalmıyor, yukarıda aktarıldığı üzere şehri besleyen su kaynaklarını da

günden güne yok eden uygulamalar ile su kaynakları üzerinde geri dönülmez zararlar ortaya çıkıyor. Kışladağ Altın Madeni'nin bulunduğu Büyük Menderes Havzası'nın WRI Aqueduct Su Risk Atlası'na göre su stresi açısından çok yüksek riskli bölgeler arasında yer aldığını kabul etmektedir. Aşırı su tüketimi ile TÜPRAG Kışladağ Altın Madeninin varlığı su stresi riskini çevresel bir felakete dönüştürmektedir.

Bu bilgiler ışığında;

1. Uşak İl Sağlık Müdürlüğü'nün Eşme ve Ulubey bölgesinde yeraltı suları ve topraktaki arsenik oranının son 12 yıldır normal değerden 70-700 kat fazla olduğuna dair beyanları Bakanlığınızca araştırılmış mıdır? Araştırıldıysa, bu araştırmaların metodolojisi, tarihsel ve güncel ağır metal izleme sonuçları (maden sahası dışındaki bölgesel su kaynakları ve toprak dahil) nelerdir ve madencilik faaliyetleriyle herhangi bir bağlantı tespit edilmiş midir?
2. TÜPRAG Kışladağ Altın Madeni'nin aşırı su tüketimi ve bölgedeki yer altı su kaynaklarına verdiği zarar sonucu ortaya çıkan susuzluğun ve kabul edilebilir değerlerin 70-700 katına kadar çıkan arsenik oranının sebep olduğu/olabileceği halk sağlığı krizine dair Uşak İl Sağlık Müdürlüğü ile irtibatınız, işbirliğiniz olmuş mudur? Bu konuya ilişkin kamuoyuna yönelik bir uyarı veya duyurunuz olmuş mudur, olacak mıdır?
3. Yukarıda bahsi geçen arıtma tesislerinin filtrelerinin düzenli değiştirildiği biliniyor mu? Bu tesislerin halk sağlığına etkisi üzerine çalışmalar mevcut mudur? Mevcutsa nelerdir?